

Recenzja

dorobku naukowo-badawczego, osiągnięć dydaktycznych, organizacyjnych oraz działalności popularyzującej naukę w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika

dr Agnieszce Woynarowskiej

na podstawie Ustawy z dnia 14 marca 2003 roku o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 Nr 65, poz. 595 z późniejszymi zmianami) oraz rozporządzenia Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego (Dz. U. Nr 196, poz. 1165).

Recenzja została sporządzona na podstawie dostarczonych dokumentów obejmujących wnioski o przeprowadzenie postępowania habilitacyjnego wraz z załącznikami i zbiorem publikacji wchodzących w skład zgłaszanego osiągnięcia naukowego oraz istotnej aktywności naukowej.

Wykształcenie oraz doświadczenie zawodowe Kandydatki do stopnia doktora habilitowanego

Agnieszka Woynarowska ukończyła w 1996 roku studia magisterskie na kierunku pedagogika w zakresie nauczania początkowego na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego. W 1997 roku rozpoczęła pracę na stanowisku asystenta w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej Instytutu Pedagogiki na Wydziale Nauk Społecznych Uniwersytetu Gdańskiego i pracuje tam do chwili obecnej. Z przedstawionej dokumentacji wynika, że w kolejnych latach pracowała również w Gdańskiej Wyższej Szkole Humanistycznej oraz jako nauczyciel-terapeuta w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Terapeutycznym dla dzieci i młodzieży z autyzmem. Wiedzę i doświadczenia z obszaru pedagogiki specjalnej, jak podano w autoreferacie zdobywała również jako seminarzystka Fundacji Humanus-Haus, Wspólnota życia i pracy dla młodzieży i dorosłych z niepełnosprawnością intelektualną w Szwajcarii w latach 1996-1998.

W 2006 roku A. Woynarowska uzyskała stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie pedagogiki na podstawie rozprawy „Publiczny dyskurs i doświadczenie indywidualne niepełnosprawności intelektualnej” napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Tomasza Szkudlarka. Po uzyskaniu tytułu doktora kontynuowała pracę na Uniwersytecie Gdańskim na stanowisku adiunkta i doskonaliła swój warsztat naukowo-badawczy oraz dydaktyczny.

Udział w warsztatach, seminariach szkoleniach:

- w latach 2013-2014 warsztaty i seminaria z zakresu jakościowej metodologii badań (Uniwersytet M. Kopernika w Toruniu, Uniwersytet Zielonogórski);
- w 2013 r. seminarium organizacji pozarządowych działających w Gdańsku dotyczące modelu mieszkalnictwa wspomaganego dla osób z niepełnosprawnością;
- w 2014 r. szkolenie: „Jak z sukcesem przygotować wniosek o grant” (Instytut PWN);
- 2015 r. konferencja szkoleniowa Gdyńskiego Partnerstwa na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością (Miejski Ośrodek Pomocy Społecznej w Gdyni);
- w 2018 r. szkolenie: „Artykuł jako źródło sukcesu naukowego – jak pisać skutecznie?” (Instytut PWN).

Sztaże uczestnictwo w programach europejskich, kierowanie projektami badawczymi oraz udział w takich projektach:

Z dostępnych materiałów przedłożonych do oceny przez Habilitantkę nie wynika, czy odbyła jakiegokolwiek zagraniczne staże naukowe (po uzyskaniu stopnia doktora). Podano jedynie informacje o wyjeździe studyjnym (2013r.) i udziale w Międzynarodowym seminarium „Pedagogika specjalna na uczelniach wyższych Rzymu”.

W 2009 roku A. Woynarowska realizowała projekt badawczy (ze środków Uniwersytetu Gdańskiego) „Niepełnosprawność intelektualna w dyskursie publicznym i biograficznym doświadczeniu”.

Habilitantka nie uczestniczyła w europejskich i międzynarodowych projektach badawczych.

Wystąpienia na ogólnopolskich i międzynarodowych konferencjach naukowych

Dr A. Woynarowska w latach 2007-2019 prezentowała referaty na 15 ogólnopolskich konferencjach krajowych; 5 międzynarodowych konferencjach w kraju oraz 4 międzynarodowych zagranicznych konferencjach naukowych. W 2015 roku, gdy została członkiem ALTER - *European Society for Disability Research* (Europejskiego Towarzystwa Badań nad Niepełnosprawnością) wygłosiła cztery referaty w ramach międzynarodowych konferencji naukowych tej organizacji. Tematyczny zakres

wystąpień A. Woynarowskiej skupia się głównie wokół społeczno-emancypacyjnego modelu niepełnosprawności intelektualnej. Liczba wystąpień na konferencjach wskazuje dużą aktywność Habilitantki.

Ocena osiągnięć naukowo-badawczych

Na wstępie ustosunkuję się do obszarów zainteresowań naukowo-badawczych dr Agnieszki Woynarowskiej podejmując próbę usytuowania ich w określonym polu problemowym dyscypliny jaką jest pedagogika. Analiza dostarczonej dokumentacji pozwala na stwierdzenie, iż można wyróżnić trzy zakresy eksploracji naukowo-badawczych, które mieszczą się w obszarze działu pedagogika, jaką jest pedagogika specjalna i jej subdyscyplina pedagogika osób z niepełnosprawnością intelektualną. Nie wynikają one bezpośrednio i ściśle z pedagogicznego wykształcenia w zakresie edukacji wczesnoszkolnej A. Woynarowskiej, ale odnoszą się do obszaru pedagogiki specjalnej, która stała się dla Habilitantki głównym polem dociekań naukowo-badawczych w ciągu 9 lat pracy w Zakładzie Pedagogiki Specjalnej Instytutu Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego do uzyskania stopienia doktora nauk humanistycznych i konsekwentnie rozwijana była w kolejnych latach aktywności naukowej. Uwaga Habilitantki zogniskowana jest na społecznym modelu niepełnosprawności, który poddawany jest eksploracjom badawczym utrzymanym w paradygmacie metodologicznym badań jakościowych. Pola problemowe na których A. Woynarowska koncentruje uwagę i liczbę publikacji z każdego obszaru (po uzyskaniu tytułu doktora) wybranych i wskazanych przez Habilitantkę do oceny przedstawiam poniżej.

- Wsparcie dorosłości osób z niepełnosprawnością intelektualną. Konteksty indywidualnych doświadczeń oraz instytucjonalne praktyki wsparcia:
 - **monografia 1 (rozprawa habilitacyjna);**
 - artykuły naukowe w czasopismach z listy B MNiSW – 6 (w tym 5 w czasopiśmie „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”);
- Dyskursywna, społeczno-kulturowa struktura zjawiska niepełnosprawność :
 - autorstwo lub współautorstwo w rozdziałach monografii naukowych –2;
 - artykuły naukowe w czasopismach z listy B MNiSW – 1
- Paradygmat krytyczno - emancypacyjny w kontekstach badań pedagogiki specjalnej:
 - artykuły naukowe w czasopismach z listy B MNiSW – 2;

Łączna liczba publikacji Agnieszki Woynarowskiej (po uzyskaniu stopnia doktora) wybranych i załączonych przez Autorkę do oceny jest następująca:

- monografia 1: Rozprawa habilitacyjna;

- współredakcja monografii 1;
- autorstwo lub współautorstwo w rozdziałach monografii naukowych: 2;
- artykuły w czasopismach z listy B MNiSW 9.

Z załączonej do dokumentacji analizy bibliometrycznej wynika:

Indeks Hirscha według bazy Web of Science: 3

lista cytowań publikacji według bazy Web of Science (WoS): 58

brak informacji: sumaryczny Impact Factor (*IF*) Journal Citation Reports (*JCR*).

Wymienione wyżej kryteria i dane do nich się odnoszące są trudne do interpretacji, jeśli chodzi o ich wpływ na rozwój dyscypliny w przypadku Autorki publikującej głównie w języku polskim – brak publikacji obcojęzycznych (w obiegu międzynarodowym). Należy jednak zauważyć, że w strukturze osiągnięć A. Woynarowskiej znajdują się artykuły publikowane w recenzowanych punktowanych czasopismach z listy B MNiSW .

Analiza dorobku naukowego Habilitantki powstałego (po uzyskaniu stopnia doktora) w ciągu 15 lat (od 2006 do 2021 roku) ukazuje drogę jaką przeszła w swoim rozwoju naukowym, odzwierciedla proces dojrzewania naukowego, rzetelność wobec badanych faktów, dociekliwość badawczą i metodologiczną poprawność. Niezaprzeczalnym i przekonującym efektem wzrostu naukowego A. Woynarowskiej jest wydana w 2020 roku monografia „Niepełnosprawność intelektualna i praca. Gra w/o emancypację” wskazana, jako najważniejsze osiągnięcie naukowe. Charakterystyczną cechą dorobku Habilitantki jest ścisła koncentracja rozważań teoretycznych i eksploracji badawczych na funkcjonowaniu społecznym osób z niepełnosprawnością intelektualną z odwołaniem się do krytyczno-emancypacyjnego nurtu w pedagogice specjalnej. Oceniany dorobek naukowy charakteryzuje duża spójność zainteresowań Habilitantki i stałe, konsekwentne poszerzanie pola eksploracji badawczych. I choć nie jest to dorobek, który wyróżniałby się w ujęciu ilościowym niemniej jednak – w mojej ocenie – wnosi istotną wartość w obszarze badań pedagogiki specjalnej, cechuje go twórczy charakter naukowych poszukiwań.

Omówienie wartości merytorycznej osiągnięć naukowych w ramach wyróżnionych wyżej bloków problemowych zainteresowań badawczych dr A. Woynarowskiej rozpoczną od rozprawy habilitacyjnej, zwieńczenia działalności naukowej Kandydatki. W drugiej części recenzji zajmę się innymi publikacjami przedłożonymi przez Habilitantkę do oceny. W trzeciej skupię się nad osiągnięciami pedagogicznymi i organizacyjnymi, działaniami w zakresie popularyzacji nauki, natomiast w konkluzji sformułuję wniosek końcowy w postępowaniu o nadanie stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika dr A. Woynarowskiej.

Ocena rozprawy habilitacyjnej

Dr Agnieszka Woynarowska wskazała jako najważniejsze swoje osiągnięcie naukowe, w rozumieniu art. 16 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, monografię pt. „Niepełnosprawność intelektualna i praca. Gra w/o emancypację” Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków 2020. Książka liczy 450 stron oraz 16 stron zapisu bibliograficznego, co dobrze świadczy o warsztacie naukowym Autorki. Publikacja wpisuje się w główny nurt zainteresowań badawczych Habilitantki i jest ukoronowaniem Jej dotychczasowych, wieloletnich naukowych studiów nad niepełnosprawnością zorientowanych na problem dorosłości osób z niepełnosprawnością intelektualną w tym dociekań odnoszących się do fenomenu pracy tych osób w szerokim spektrum uwarunkowań. Szczególnie wartościowa jest spójność teoretyczno-badawcza rozprawy w której:

- wyjściowe ramy teoretyczne wywodzą się z analiz Marty Russel identyfikującej problemy strukturalne leżące u podstaw debaty na temat niepełnosprawności i zatrudnienia, a także pokazującej w jaki sposób ekonomia kształtuje doświadczanie niepełnosprawności; oraz
- wykorzystanie teorii ugruntowanej w wersji konstruktywistycznej Kathy Charmaz, jako metodologicznej ramy badania fenomenu pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Niebagatelne znaczenie dla ogólnej oceny rozprawy naukowej ma sposób ujęcia i usytuowania podstawowych problemów, zagadnień i kwestii będących przedmiotem prowadzonych badań. Warunkiem ich właściwej prezentacji jest klarowna i logiczna wewnętrzna struktura pracy. Konstrukcję dysertacji A Woynarowskiej w kontekście obszaru problemów oraz iteracyjnego procesu badawczego wyznaczonego przez główne przesłanki teorii ugruntowanej, można uznać za przejrzystą i uzasadnioną. Ramy teoretyczne monografii wyznaczone są przez związek ze sformułowanymi problemami badawczymi – w których poddawane jest eksploracji badawczej zjawisko fenomenu pracy/aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną w szerokim kontekście indywidualnych, społecznych oraz polityczno-systemowych uwarunkowań. Autorka prezentuje założenia teleologiczne, organizacyjne i uzyskane wyniki oraz ich poznawczą interpretację interesująco w ujęciu wielopłaszczyznowym i w sposób pogłębiony. Zakres tematyczny rozdziałów tworzy spójną i logiczną całość. Jeśli chodzi o charakterystykę doboru i wykorzystania źródeł literatury przedmiotu to są aktualne, różnorodne edytorsko poprawne.

W pierwszym rozdziale monografii „Niepełnosprawność, praca, ekonomia. O (nie)możliwości bycia pracownikiem z niepełnosprawnością intelektualną we współczesnej

Polsce” przedstawiono teoretyczne osadzenie badanych problemów w szerokim kontekście studiów nad niepełnosprawnością w którym nakreślono aksjologiczno-znaczeniowe wartości pracy, jej sensu w kreowaniu dorosłości, tożsamości osoby z niepełnosprawnością intelektualną w modelu podmiotowo emancypacyjnego postrzegania osoby z niepełnosprawnością, która jest wartościowym, produktywnym członkiem społeczności wnoszącym istotny wkład w jego rozwój. Autorka kwestie te rozważa w szerokiej perspektywie uwarunkowań polityczno-społeczno-gospodarczych ukazując modele socjopolityczne niepełnosprawności, gdzie wyłania się także obraz osoby z niepełnosprawnością intelektualną poddanej dyskryminacji, opresji społecznej i wykluczeniu. Pokazuje źródła ogromnego ryzyka utrwalenia się negatywnego stereotypu osoby z niepełnosprawnością, jako nienormatywnej, nieproduktywnej, pozbawionej wartości na rynku pracy. Dla usytuowania teoretycznego projektu badań Habilitantki konstytutywne znaczenie ma przedstawienie ekonomicznego modelu niepełnosprawności i badań ekonomii politycznej niepełnosprawności Marty Russel. Autorka rozprawy czyni to w sposób kompetentny, wnikliwy z jednej strony z dbałością o istotne szczegóły, z drugiej eksponując najważniejsze tezy pomagające szerzej kontekstualizować zjawisko pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną. Autorka wykazała się dużą zdolnością do interdyscyplinarnego ujmowania analizowanych problemów korzystając z trafnie dobranej i właściwie wykorzystanej literatury umożliwiające szerokie ich ujęcie. Uporządkowana narracja i logiczność wywodu jest mocną stroną tego rozdziału stanowiącego bazę teoretyczną dla własnego projektu badawczego Habilitantki.

Założenia metodologiczne badań własnych A. Wojnarowska prezentuje w rozdziale drugim monografii „Metodologia badań własnych. Konstrukcja projektu badawczego”. Wiodącym problemem podjętych badań było rozpoznanie możliwości realizacji, urzeczywistnienia się i doświadczania fenomenu pracy/aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną w perspektywie wielu kontekstów. Eksploracje badawcze obejmowały pola problemowe odnoszące się do:

- polityki zatrudnienia osób z niepełnosprawnością intelektualną, jej celów i założeń systemowych oraz instytucjonalnego systemu wsparcia aktywności zawodowej tych osób;
- przestrzeni społecznych, miejsc aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz praktyk działań w tym obszarze;
- indywidualnych doświadczeń sytuacji pracy i jej znaczenia dla samych osób z niepełnosprawnością intelektualną oraz widzianych oczami trenerów, instruktorów pracy oraz koordynatorów projektów zatrudnienia.

Warstwa metodologiczna pracy przygotowana została bardzo dobrze. Problemy badawcze zarówno główne, jak i szczegółowe ujmują w sposób całościowy podjętą w pracy problematykę. Autorka wybrała perspektywę badań jakościowych, idiograficznych w których założenia teorii ugruntowanej, stały się – moim zdaniem – ich racjonalnym fundamentem. Teoria ugruntowana ma wiele różnych interpretacji i odmian implementacyjnych, nie ma jednej ustalonej postaci. Habilitantka wybrała podejście konstruktywistyczne Kathy Charmas, która postrzega metodę teorii ugruntowanej jako zestaw zasad i praktyk, a nie jako zbiór przepisów gotowych do zastosowania w każdym kontekście analityczno-badawczym. Autorka za Charmas duże znaczenie przypisuje temu, że to badacz oraz uczestnicy badań interpretują znaczenia i działania. Zatem metoda zastosowana przez habilitantkę nie posiada ścisłych reguł badawczych, jej funkcja jest zależna od kontekstu i praktycznej oceny sytuacji badawczej. Dane i analizy są w perspektywie teorii ugruntowanej społecznymi konstrukcjami uwidaczniającymi proces, w wyniku którego doszło do ich powstania. Każda dokonywana analiza usytuowana jest zatem w kontekście „miejsca, czasu, kultury i sytuacji”.

Autorka rozprawy wykazała się pogłębioną wiedzą na temat założeń stosowania teorii ugruntowanej ze wszystkimi jej regułami, zasadami ograniczeniami i szerokimi możliwościami jakie daje. Potrafiła precyzyjnie je wykorzystać w realizacji swojego projektu badawczego dotyczącego fenomenu pracy/aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną. Nie pominęła żadnego elementu teorii ugruntowanej, który obejmuje: teoretyczne próbkowanie, kodowanie, teoretyczne nasycenie i ciągłe porównanie. Przyjmując teorię ugruntowaną za ramę metodologiczną konsekwentnie organizowała działania w polu badawczym dzięki zastosowaniu – zgodnie z zaleceniami teorii – określonego sposobu zbierania danych, a także wyznaczyła tok wielokontekstowych analiz zgromadzonych danych oraz prezentację wyników badań. Głęboka świadomość złożoności problemu spowodowała – co uznają za szczególnie wartościowe – realizowanie badań w oparciu o procedurę triangulacji metodologicznej, triangulacji danych, oraz triangulacji teoretycznej. Jest to procedura skomplikowana, czasochłonna i kosztochłonna. Muszę przyznać, że Autorka świetnie poruszała się w obszarze triangulacyjnej strategii badań. Trafnie dobrane zostały metody i techniki badawcze, które w pełni odpowiadają potrzebom badań Habilitantki. Wykorzystała obserwację uczestniczącą, wywiad etnograficzny, wywiad pogłębiony, wywiad na wólpuporządkowany, grupowy przyjmujący formę grupowej dyskusji, analizę dokumentów, analizę tekstów zastanych (dane publiczne, raporty rządowe, dokumenty instytucjonalne, akty prawne). Habilitantka w tym, wydawałoby się gąszczu danych pozyskanych w toku badań świetnie się porusza, widać, że model badań jakościowych jest jej domeną chciałoby się

powiedzieć żywołem, bowiem trafnie grupuje interpretuje i omawia wyniki swoich badań nie unikając, co warto podkreślić wyrażania własnego stanowiska teoretycznego i podejmowania merytorycznej polemiki z poglądami innych autorów.

habilitantka ujmuje badany problem z wielu perspektyw, także tej dość rzadkiej, jeśli chodzi o osoby z niepełnosprawnością intelektualną, w której osoba z niepełnosprawnością przestaje być jedynie przedmiotem badań a jest ich podmiotem, może interpretować siebie oraz swoje osiągnięcia i ograniczenia, nadawać znaczenie swojej niepełnosprawności, kształtować i opisywać swoje relacje z innymi, formować swoją dorosłość. Jest to zgodne z hasłami normalizacji, autonomii i podmiotowości, czy rzecznictwa własnego (*self-advocacy*) i mieści się w obszarze szeroko pojmowanych obecnie badań inkluzyjnych.

Analizy wyników zrealizowanego obszernego projektu badawczego zostały zaprezentowane w sposób uporządkowany, przejrzysty i logiczny w rozdziałach 3. Polityka zatrudnienia i system wsparcia aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną; oraz 4 i 5 „Przestrzenie, miejsca i społeczne światy pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną; „Znaczenie pracy i doświadczeń sytuacji pracy. Rola pracy w życiu osoby a niepełnosprawnością intelektualną”. Sformułowane w toku postępowania badawczego ustalenia konsekwentnie wyprowadzane są z przedstawionego materiału źródłowego zgodnie z postawionymi problemami badawczymi, a struktura ich prezentacji wynika z procesu kodowania. Autorka przyjmując postawę refleksyjnego badacza krok po kroku, z niezwykłą starannością zaprezentowała rezultaty badań odpowiadając na kolejne pytania i formułując trafne uzasadnienia. Przejrzystość prezentacji wyników uzyskała dzięki zastosowaniu kodów teoretycznych do określenia wyodrębnionych części w strukturze głównych rozdziałów:

- „Polityka zatrudnienia i system wsparcia aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną”.
- „Przestrzenie, miejsca i społeczne światy pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną”.
- „Znaczenia pracy i doświadczeń sytuacji pracy. Rola pracy w życiu osoby z niepełnosprawnością intelektualną.

Natomiast kody skoncentrowane zaaplikowane zostały do opatrzenia nazwą istotnych fragmentów narracji, które stawały się widoczne w czasie opisu analizowanej kwestii problemowej. Analiza wyników badań przeprowadzona według wytycznych teorii ugruntowanej z wykorzystaniem rozbudowanych narracji umożliwiła Habilitantce nie tylko ukazanie, ale też eksplikację doświadczeń, praktyk i działań składających się na fenomen pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną w społecznym świecie pracy tych osób. Dzięki

zastosowaniu kodowania *in vivo* możliwe było pogłębione zrozumienie (z perspektywy badanych) bezpośrednich doświadczeń, znaczeń przypisywanych zdarzeniom przez uczestników badań.

Dzięki triangulacji metodologicznej udało się zgromadzenie danych umożliwiających tworzenie wiedzy szerokiej, pogłębionej i kontekstowej. Zminimalizowane zostały niedoskonałości i wady poszczególnych metod badawczych wykorzystywanych z osobna oraz zachowanie rzetelności i trafności wnioskowania, zapewniając wiarygodność wyników badań. Analizy naukowe Autorki, które mają charakter ogólny, a także szczegółowy prowadzą do interesujących wniosków i interpretacji. Istotne konkluzje z badań A. Wojnarowska zaprezentowała w rozdziale „ Być pracownikiem z niepełnosprawnością intelektualną we współczesnej Polsce. Gra w/o emancypację”. Autorskie przemyślenia Habilitantki, próby interpretacji istotnych zjawisk i ich przyczyn zostały syntetycznie ujęte w schemacie 8. (s.391) „Kategorie interpretacyjne analiz fenomenu pracy osób z niepełnosprawnością intelektualną”. a potem sprawnie i kompetentnie nie tylko omówione, ale interpretowane w dyskusji z wynikami badań i poglądami innych autorów. Rozdział ten (szczególnie, ale uwaga dotyczy całej rozprawy) jest czytelny, spójny, ciekawy, przemyślany, jest świadectwem wiedzy i dojrzałości Autorki. Jej pogłębione wywody, interdyscyplinarne (humanistyczny, ekonomiczno-polityczny, społeczny) ogląd uwarunkowań zjawiska fenomenu pracy i zatrudnienia osób z niepełnosprawnością intelektualną posiada znaczące walory poznawcze oraz aplikacyjne, odnosi się bowiem do konstytutywnych problemów skupionych wokół dorosłości osób z niepełnosprawnością intelektualną dopełniającej się w polskiej rzeczywistości społecznej i gospodarczej. Monografia jest cenną naukowo i bardzo potrzebną pozycją, która wzbudza uznanie skalą badań i jakością prowadzonych analiz. Podsumowując, uznaję książkę dr A. Wojnarowskiej za oryginalny i istotny wkład w rozwój dyscypliny, Podniesione w monografii tematy zasługują na eksplikację i upowszechnienie – również w formie artykułów w międzynarodowych czasopismach, których w dorobku Kandydatki zdecydowanie brakuje.

Ocena osiągnięć naukowo-badawczych po uzyskaniu stopnia naukowego doktora

Do oceny przedłożono poza monografią habilitacyjną, jedną monografię pod wspólną redakcją trzech autorów oraz 10 wybranych przez Autorkę tekstów zamieszczonych w pracach zbiorowych oraz w czasopismach naukowych. Omówienie wymienionych wyżej publikacji

przedstawię w porządku zgodnym z wcześniej wyróżnionymi zakresami problemów naukowo-badawczych wokół których ogniskuje uwagę dr A. Woynarowska.

Pierwszy wyróżniony obszar zainteresowań naukowych Habilitantki dotyczy Wsparcia dorosłości osób z niepełnosprawnością intelektualną. Konteksty indywidualnych doświadczeń oraz instytucjonalne praktyki wsparcia. Publikacje wybrane i przedkładane przez Habilitantkę do oceny to:

Trójmiejskie praktyki wspomagania aktywności zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną. „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, 2013, nr 9, s.113-123

W artykule Autorka omawia zagadnienia związane z problematyką aktywizacji zawodowej i zatrudnienia wspomaganych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Tekst ma charakter sprawozdawczy przedstawia opis realizacji projektów aktywizacji zawodowej w ramach zatrudnienia wspomaganych realizowanych w Trójmieście.

Zadania szkół przysposabiających do pracy jako miejsc wsparcia dorastania młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną do bycia dorosłym. „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, 2014, nr 14, s.163-183

Publikacja jest próbą odpowiedzi na pytanie, w jakich obszarach i jak wspierane jest dorastanie do dorosłości młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną na przykładzie działań podejmowanych w czterech szkołach przysposabiających do pracy funkcjonujących w Trójmieście. Ogólnikowe przedstawienie procedury badań w tym prowadzonej obserwacji i wywiadu z dwoma nauczycielkami powoduje, że to co prezentuje w tekście Autorka może być potraktowane jedynie jako przyczynek do właściwego badania – rozpoznania problemu. *Teatr jako miejsce pracy dorosłych osób z zespołem Downa. Emancypacyjny potencjał projektu aktywizacji zawodowej "Przystanek Szekspir"*. „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, 2017, nr 25, s.176-191 oraz

Być pracownikiem z zespołem Downa. Dobre praktyki wsparcia aktywności zawodowej trójmiejskich projektów Przystanek Szekspir i Szekspir na start. „Studia Humanistyczne AGH”, 2020, vol. 19, nr 3, s.51-71.

To kolejne teksty w których Habilitantka (w pierwszym wymienionym, razem ze współautorką J. Rzeźnicka-Krupa) pokazuje praktyki aktywizacji zawodowej osób z niepełnosprawnością intelektualną z Zespołem Downa na przykładzie działań podejmowanych przez gdańską Fundację Ja Też. W artykułach przedstawione są efekty realizacji projektu „Przystanek Szekspir” oraz „Szekspir na start”, których celem było przygotowanie osób z Zespołem Downa do pracy w dziale obsługi widza teatru szekspirowskiego w Gdańsku i Teatru Muzycznego w Gdyni.

Znaczenia nadawane wsparciu w dorosłości i własnej w nim roli przez terapeutów dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej, 2014, nr 16, s.174-185

Być terapeutą dorosłych osób z niepełnosprawnością intelektualną. Rozważania o dorosłości z niepełnosprawnością intelektualną i jej wsparciu. „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, 2017, nr 25, s.126-148

Wymienione artykuły (1. napisany przez A. Wojnarowską wspólnie z J. Rzeźnicką-Krupa), to teksty spójne tematycznie pokazujące efekty realizacji projektu do którego zaangażowani byli studenci Oligofrenopedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego. Badania terapeutów dotyczące roli jaką odgrywają w procesie wsparcia dorosłości osób z niepełnosprawnością intelektualną prowadzone były pod kierunkiem A. Wojnarowskiej w Środowiskowym Ośrodku Pomocy Społecznej oraz na warsztatach terapii zajęciowej z zastosowaniem metody fenomograficznej. Zgodnie z trzyetapowym procesem realizacji procesu badawczego (wynikającym z zastosowanej metody) Autorka ukazała perspektywę postrzegania i podejmowania działań przez terapeutów w obszarach kluczowych dla wsparcia dorosłości osób z niepełnosprawnością intelektualną. Wyniki badań potwierdzają wcześniejsze ustalenia omawiane w literaturze przedmiotu.

Przejdę teraz do omówienia publikacji dr A. Wojnarowskiej, które mają związek z **drugim obszarem** eksploracji badawczych odnoszonym się do zagadnień: Dyskursywnej, społeczno-kulturowej struktury zjawiska niepełnosprawności intelektualnej. Publikacje wybrane i podane przez Habilitantkę do oceny to:

Inny "uwięziony" w charakterystykach : o językowych uwikłaniach profesjonalistów i ich konsekwencjach dla egzystowania człowieka z niepełnosprawnością intelektualną

W: Miejsce Innego we współczesnych naukach o wychowaniu: w poszukiwaniu pozytywów / Chrzanowska Iwona, Jachimczak Beata, Pawelczak Katarzyna (red.), Psychologia i Pedagogika - Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, 2013, nr 187, Poznań, Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza, s.127-139

Tekst zamieszczony w pracy zbiorowej jest wartościwą, ważną publikacją w której Autorka podejmuje dyskurs nad dyskursem ukierunkowanym na postrzeganie i interpretowanie Inności osób z niepełnosprawnością intelektualną prowadzonym przez profesjonalistów w kategoriach pojęć językowych przenoszących znaczenia, generujących pewne praktyki społeczne, kształtujących obraz człowieka z niepełnosprawnością, jego podmiotowość oraz tożsamość. Autorka analizuje język dyskursu w perspektywie dwóch podejść do „Inności” powodowanej niepełnosprawnością rozumianą najczęściej, jako odmiennność potrzeb, możliwości, wzorców

funkcjonowania w przestrzeni społecznej: (1) medycznego, którego zasadnicze znaczenie opiera się na pojeciach normy i patologii, oraz (2) podejścia wywodzącego się z paradygmatu humanistycznego, krytyczno-emancypacyjnego uwypuklającego wartości ludzkiego zróżnicowania.

Znaczenie innego w przestrzeni spotkania. [w:] *Doświadczenia niepełnosprawności w przestrzeni spotkania.* J.Belzyt, J.Doroszuk, A.Woynarowska. Wydawnictwo Naukowe Katedra. Gdańsk. 2015, s.229-321

Test Habilitantki stanowi rozdział w książce w której jest współautorką. Jak wyjaśnia publikacja składa się z trzech części w których „(...) każda napisana jest oddzielnie/indywidualnie przez poszczególne autorki”.

Rozdział A. Woynarowskiej *Znaczenie innego w przestrzeni spotkania*, to prezentacja wyników badań osadzonych w teorii dyskursu, krytycznej analizie dyskursu toczącego się wokół niepełnosprawności intelektualnej. Autorka dokonuje jakościowej analizy treści wypowiedzi dotyczących niepełnosprawności intelektualnej zawartych w komentarzach użytkowników Internetu.

Aktywiści z niepełnosprawnością w walce o niezależne życie, równe szanse i prawa człowieka. O sile protestów, opresji władzy i społecznym oporze . „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej”, 2019, nr 35, s.127-143

Artykuł utrzymany jest w formule dyskusji toczącej się wokół definiowania, rozumienia i postrzegania niepełnosprawności w przestrzeni publicznej, języku, działaniach polityków, dyskursie społecznym, a także aktywistów – samych osób z niepełnosprawnością. Nowym wątkiem teoretycznych rozważań prowadzonych już we wcześniejszych publikacjach Autorki skupiających się na tych problemach jest znaczenie czynnego samodzielnego zaangażowania „działania”, jako formy wyrażania sprzeciwu osób z niepełnosprawnością w walce o prawa, godne życie ukierunkowanych na realizację polityki emancypacji.

Kolejny **trzeci obszar** analiz naukowych Habilitantki odnosi się do zagadnień związanych z paradygmatem krytyczno - emancypacyjnym w kontekstach badań pedagogiki specjalnej.

Pedagogika specjalna i paradygmat myślenia krytycznego – o jednej z możliwych odsłon tożsamości tej dyscypliny. „Studia z teorii wychowania” 2011 tom II, 2/3 s.113-125

Artykuł ma charakter przeglądowy w którym Autorka podejmuje udaną próbę prezentacji poglądów wybranych pedagogów uzasadniając własną perspektywę postrzegania tożsamości pedagogiki specjalnej w kontekście paradygmatu krytyczno-emancypacyjnego.

Europejskie studia nad niepełnosprawnością. Analiza wątków badawczych i obszarów zainteresowań ALTER - European Society for Disability Research. „Niepełnosprawność. Dyskursy pedagogiki specjalnej, 2018, nr 32, s.72-98

Publikacja ma również charakter przegladowy, stanowi swego rodzaju analizę referatów europejskich badaczy zrzeszonych w ALTER - *European Society for Disability Research* których, które wygłosili na konferencjach organizowanych przez tę organizację w latach 2015- 2018. Autorka wyłoniła i omówiła dziewięć obszarów tematycznych, których domeną eksploracji naukowych była szeroko rozumiana niepełnosprawność/osoba niepełnosprawna.

Zaprezentowane wyżej obszary dociekań naukowych i reprezentujące je publikacje pokazują, iż Habilitantka podejmuje istotne, aktualne zagadnienia z obszaru pedagogiki specjalnej w tym szczególnie ogniskuje uwagę na pedagogice osób z niepełnosprawnością intelektualną. Metytoryczna jakość publikacji wskazanych przez A. Woynarowska do oceny jest zróżnicowana, jednak zarówno rozważania teoretyczne, jak i badania przywoływane w wymienionych powyżej publikacjach posiadają walory poznawcze i stanowią pożądaną wartość naukową w pedagogice specjalnej.

Ocena działalności dydaktycznej, organizacyjnej z uwzględnieniem współpracy naukowej i popularyzacji nauki

Wymienione w przedłożonych do oceny materiałach informacje i dane wskazują na istotne osiągnięcia akademickie dr A. Woynarowskiej w tym:

– pełnienie funkcji promotora i wypromowanie:

10 licencjatów oraz 80 magistrów (Uniwersytet Gdański);

30 licencjatów (Gdańska Wyższa Szkoła Humanistyczna);

20 licencjatów oraz 40 magistrów (Ateneum- Szkoła Wyższa).

Niepokoiki brak doświadczenia Habilitantki w sprawowaniu funkcji Promotora pomocniczego w przewodach doktorskich;

– rozbudowana działalność w zakresie dydaktyki, którą Habilitantka uzasadnia, jako związaną z Uniwersytetem Gdańskim, gdzie:

- prowadziła i nadal prowadzi autorskie wykłady i ćwiczenia dotyczące obszaru pedagogiki osób z niepełnosprawnością intelektualną; poradnictwa, rehabilitacji społeczno – zawodowej osób z niepełnosprawnością;

- aktywnie uczestniczyła w pracach nad opracowaniem efektów kształcenia na kierunku Pedagogika Specjalna UG
- pełnienie od 2019 roku funkcji pełnomocnika dziekana Wydziału Nauk Społecznych ds. Osób z Niepełnosprawnościami;
- udział w organizacji 8 konferencji naukowych;
- pełnienie funkcji członka zespołu redakcyjnego czasopisma naukowego “Niepełnosprawność: Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, wydawanego przez UG;
- pełnienie funkcji redaktora tematycznego dwóch numerów czasopisma: Niepełnosprawność: Dyskursy Pedagogiki Specjalnej: numer 9. “Dorosłość z niepełnosprawnością - obszary doświadczeń codzienności” oraz “Dziecinstwo z niepełnosprawnością Edukacja. Wsparcie terapeutyczne. Doświadczenia rodziców” nr. 36.
- działalność popularyzatorska, współpraca i praca na rzecz instytucji publicznych i organizacji pozarządowych: seminaria, realizacja społecznych inicjatyw i projektów związanych z aktywnością osób z niepełnosprawnością, opracowanie poradników dla rodziców dzieci z niepełnosprawnością (Gdyńskie Partnerstwo na Rzecz Osob z Niepełnosprawnością; Fundacja Wspierania Rozwoju JA TEŻ; Polskie Stowarzyszenie na Rzecz Osób z Niepełnosprawnością Intelktualną (koło w Gdańsku, w Jarosławiu); Akademickie Szkoły „Magellanum” Gdansk. Fundacją Rozwoju Integracji Społecznej AKCES, Gdanski Archipelagiem Kultury.
- udział w zespołach eksperckich: eksperyment pedagogiczny „Gdanski model edukacji dzieci i młodzieży z zespołem Downa”; eksperyment pedagogiczny realizowany w Gdanskiej szkole branżowej.

Ocena podsumowująca w zakresie dorobku dydaktycznego, popularyzatorskiego, współpracy ze środowiskiem dr A. Woynarowskiej jest zdecydowanie pozytywna. Z uznaniem należy przyjąć wysokie zaangażowanie Habilitantki w działalność społeczną na rzecz środowiska osób z niepełnosprawnością intelektualną.

Konkluzja

Dorobek naukowy dr Agnieszki Woynarowskiej, Jej działalność naukowo-dydaktyczną oraz w zakresie popularyzacji nauki i ich wpływ na funkcjonowanie społeczeństwa oceniam pozytywnie i uważam, że dają podstawę do stwierdzenia, że Habilitantka wykazuje się istotną aktywnością naukową w rozumieniu art. 16 ust. 1 ustawy o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz stopniach i tytule w zakresie sztuki, a także znaczną aktywnością w pozostałych obszarach przewidzianych przepisami prawa. Przedłożone do recenzji dokonania

naukowe dr A. Woynarowskiej uznają za wartościowe również z uwagi na ich interdyscyplinarny i aplikacyjny charakter. Habilitantka umiejętnie łączy rozważania i badania z dziedziny humanistycznej z problematyką z zakresu nauk społecznych.

Poziom działalności naukowej dr A. Woynarowskiej jest zróżnicowany, ma swoje słabsze i mocniejsze strony. Wyraźnie słabszą stroną jest niewielka aktywność Habilitantki na polu międzynarodowym: współpracy z jednostkami naukowymi, udziału w realizacji projektów, a przede wszystkim publikacji w czasopismach o zasięgu międzynarodowym. Słabszą stroną są też niektóre wskazane do oceny publikacje, zwłaszcza na tle bardzo dobrej, kompleksowej i wnikliwej rozprawy habilitacyjnej. Monografia „Niepełnosprawność intelektualna i praca. Gra w/o emancypację” wykazuje się istotnymi walorami poznawczymi, metodologicznymi i aplikacyjnymi, wnosi istotne treści do subdyscypliny pedagogiki, jaką jest pedagogika specjalna.

W ujęciu całościowym, bilans pozytywnych wartości i niedostatków dorobku naukowego Habilitantki jest w zdecydowanie większym stopniu dodatni niż ujemny. Dr A. Woynarowska jawi się, jako osoba dojrzała naukowo. Świadczy o tym konsekwencja w realizowaniu naukowych zainteresowań, stałe pogłębianie podjętej problematyki i wielostronne jej eksplorowanie. Uważam zatem, że całokształt osiągnięć naukowych, dydaktycznych i organizacyjnych dr Agnieszki Woynarowskiej spełnia wymagania stawiane przez aktualne regulacje prawne ((Ustawa z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789); rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 1 września 2011 r. (Dz. U. Nr 196, poz. 1165 w sprawie kryteriów oceny osiągnięć osoby ubiegającej się o nadanie stopnia doktora habilitowanego); rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 19 stycznia 2018 r. w sprawie szczegółowego trybu i warunków przeprowadzania czynności w przewodzie doktorskim, w postępowaniu habilitacyjnym oraz w postępowaniu o nadanie tytułu profesora (Dz. U. z 2018 poz. 261); ustawa z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2018 r. poz. 1668)) i może być podstawą do ubiegania się o stopień naukowy doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika. Dlatego też przedkładam wniosek o dopuszczenie dr Agnieszki Woynarowskiej do dalszych etapów przewodu habilitacyjnego zgodnie z obowiązującą ustawą.

M. Kupińska